

Ференц Молнар

Дечаци
Павлове
улице

Превео
Младен Лесковац

■ Laguna ■

Наслов оригинала

Molnár Ferenc

A PÁL UTCAI FIÚK

Copyright © овог издања 2024, ЛАГУНА

Дечаци
Павлове
улице

I

У дванаест и три четврти, баш онога тренутка када на катедри природописне дворане, после дугог и безуспешног експериментисања, на крају крајева и на једвите јаде, као награда за нервозна ишчекивања, у безбојном пламену Бунзенове лампе* букну диван, као смарагд зелен лук, као знак да је електрични спој, за који је господин професор тврдио како ће зелено обојити пламен, пламен одиста и обојио зелено: тачно у дванаест и три четврти, баш у том победничком тренутку, забруја у дворишту суседне куће вергл и тиме одједном ишчезе сва озбиљност. Прозори су били широм отворени на топлом мартовском дану, а на крилима свежег пролетњег поветарца улете у учионицу музика. Била је то некаква весела мађарска мелодија, која је на верглу добила ритам марша и брујала тако обесно, тако бечки, да би се цео разред најрадије смешио, чак их је било који су јој се одиста

* Справа за извођење хемијских експеримената. (Прим. ур.)

смешили. У Бунзеновој лампи је весело буктао зелени лук и њега је још посматрало неколико дечака из прве клупе. Али остали су гледали кроз прозор, кроз који су се могли видети кровови суседних ниских кућа, а у даљини, у златном подневу, црквени торањ, на чијем се сату велика казаљка утешно приближавала ка броју дванаест. И док су се тако загледали кроз прозор, са музиком су ушли у дворану и други гласови који не спадају амо. Свирали су кочијаши, у неком дворишту је певала једна слушкиња, али нешто сасвим друго, а не оно што је свирао вергл. И одједном се узнемири цео разред. Неки стадоше претурати међу књигама, уреднији убрисаше пера. Бока затвори малу, црвеном кожом пресвучену мастионицу, која је имала врло zgodну конструкцију тако да из ње никада није могло истећи мастило сем када је човек стави у џеп. Челе покупи листове који су код њега замењивали књиге, јер је Челе био кицош и није носио под пазухом читаву библиотеку као остали, него је имао обичај да понесе само потребне листове, па и њих брижљиво подељене по унутрашњим и спољашњим џеповима. Чонакош у последњој клупи зевну као какав водени коњ коме је досадно. Вајс преврну џепове и истресе из њих све преподневне мрве, преостале тамо од кифле коју је Вајс од десет сати до један штрпкао из џепа, парче по парче. Гереб стаде под скамијом вући ноге као што чини онај ко хоће да устане, а Барабаш је без икаквог зазора раширио под клупом, на колону, мушему, сложивши на њој књиге по величини, стегнувши их каишем тако јако да је и клупа зашкрипала, а сам он се зацрвенео – једном речју, сви су чинили припреме

за полазак и једино господин професор није хтео примити к знању да ће кроз пет минута бити крај свему, него је пренео свој благи поглед преко многих чупавих дечјих глава и рекао:

– Шта је то?

Тада настаде велика тишина. Мртва тишина. Барабаш је морао да пусти каиш, Гереб је подвукао ноге пода се. Вајс је вратио џепове унутра, Чонакош је руком заклонио уста и зевање довршио иза ње. Челе је оставио на миру своје „листовете“. Бока је брзо ставио у џеп црвену мастионицу, из које одмах, осетивши џеп, поче капати леви плави антрацен.

– Шта је то? – понови господин професор, а тада су већ сви непомично седели на својим местима. Затим професор погледа према прозору кроз који је весело допирао звук вергла, као да је свакоме хтео показати како он не спада под професорски надзор. Али господин професор ипак строго погледа у правцу вергла и рече:

– Ченгеи, затвори прозор.

А Ченгеи, мали Ченгеи који је седео „у првој на првом“, устаде и, са својим озбиљним, строгим малим лишцем, приђе прозору да га затвори.

У том тренутку Чонакош се нагну преко клупе и шапну једном малом плавом дечаку:

– Позор, Немечек!

Немечек опрезно погледа унатраг, затим на под. Докотрља се до њега лоптица од хартије. Он је подиже, разви. На једној страни је било написано: *Погај даље Боки.*

Немечек је знао да је то тек адреса, а да је само писмо, оно што истински има да се каже, на другој

страни хартије. Али је Немечек био карактеран човек и није хтео да чита туђе писмо. И он је, дакле, начинио лоптицу од њега, сачекао погодан тренутак, па се сад нагнуо над ону улицу између два реда клупа и шапнуо:

– Позор, Бока!

А тада је Бока погледао на под, који је био уобичајено саобраћајно средство за поруке. Одиста, котрљајући се, долазила је лоптица од хартије. На другој страни, дакле на оној коју плави Немечек из осећања поштења није прочитао, било је написано следеће:

*После њодне у ѿри ѿавна скуйишиина. Бирање
ѿредседника на ѿрадилишиу. Обнародоваиш.*

Бока згужва у џеп папирић и још последњи пут стегну каишем већ спаковане књиге. Био је један сат. Електрични часовник поче друјати и сада је већ и господин професор знао да је часу крај. Угасио је Бунзенову лампу, одредио лекцију и вратио се у природописни кабинет, међу збирке, одакле су, чим се отворе врата, извиривале испуњене животиње и птице које су се кочопериле на полицама, са својим глупим стакленим очима, и где је, у једном углу, тихо али достојанствено, стајала тајна свих тајни, фантом фантома, један пожутео човечји костур.

И разред је за трен ока изашао из дворане. У великом степеништу са стубовима настаде дивља трка коју би само висока појава понеког професора међу гомилом бучне деце успорила у хитању. Тада би тркачи ублажили јурњаву, за један трен би настао мир, али

чим би професор на првом завијутку ишчезао, поново би почела трка спуштања низа степенице.

На капију је просто куљала војска деце. Половина десно, половина лево. И професори би ишли међу њима, а тада би слетали мали шешири. И сви би ишли уморно, гладно, блиставо сунчаном улицом. У глави би им била лака несвестица, која је тек полако ишчезавала гледањем многих веселих и занимљивих ствари што их пружа улица. Као да су били мало ослобођено робље, посртали су од многог сунца и многог ваздуха, лутали су кроз овај бучни, свежи, ужурбани град, који за њих није био ништа друго до замршена мешавина кола, трамваја, улица, дућана, збрка кроз коју је требало пронаћи пут кући.

Челе се у потаји, под једном суседном капијом, погађао око беле халве. Наиме, човек што продаје белу халву безочно је подигао цене. Као што је познато, бела халва на целом свету стаје једну крајцару*. То треба разумети тако да човек што продаје халву узме секирицу, па колико одсече једним ударцем од великог комада беле, лешником ишаране масе, то стаје једну крајцару. Пошто под капијом све стаје једну крајцару, она је, дакле, јединица. Једну крајцару стају на танку гранчицу натакнуте три шљиве, три смокве, три половине ораха, све то замочено у течан шећер. Једну крајцару стаје велико парче ратлука, а исто толико и кромпир-шећер. Једну крајцару чак стаје и такозвани ђачки оброк, који је пакован у кесице, и једна је од најукуснијих мешавина. Има ту лешника,

* Бакарни новчић. (Прим. ур.)

сувог грожђа, малаге, парчића бомбона, уличног ђубрета, рошчића, бадема и мува. За једну крајцару ђачки оброк обухвата врло много плодова индустрије, биљног и животињског царства.

Челе се погађао, што је значило да је човек који продаје белу халву подигао цене. Познаваоци трговачких закона добро знају да се цене дижу и онда када је пазар скопчан с опасношћу. Тако су, на пример, скупи они азијски чајеви које каравани морају да преносе кроз пределе пуне разбојника. Ту опасност морамо да платимо ми људи западне Европе. А човек што је продао белу халву неоспорно је имао трговачког духа, јер су га, сиротог, хтели да отерају из близине школе. Знао је он врло добро, ако баш хоће да га отерају, онда ће га и отерати, и да се не може довољно љубазно осмехивати на професоре који онуда пролазе а да они у њему не виде непријатеља омладине.

– Деца сав свој новац троше код оног Италијана – говорили су. А Италијан је осећао да његова трговина крај гимназије неће бити дуговечна. Подигао је, дакле, цене. Када већ мора да иде, нека бар заради нешто. То је и рекао Челеу:

– Пре је све било једну крајцару. Одсад је све две крајцаре.

И док је с тешком муком изговарао ове речи, дивље је млатарао по ваздуху секирицом. Гереб шану Челеу:

– Баци шешир међу шећерлеме.

Челе је био одушевљен овом идејом. Ху, каква би то дивота била! Како би летеле бомбоне десно-лево! И како би се веселили дечаџи!

Гереб, као какав ђаво, шаптао му је на уво заводничке речи:

– Баџи шешир. То је каишар*.

Челе скида свој шешир.

– Овај леџи шешир? – рече.

Ствар је била промашена. На рђавом месту је Гереб учинио овако леп предлог, та Челе је био киџош и носио је уза се само листове од књига.

– Жалиш га? – заџитао је.

– Жалим га – рече Челе. – Али зато немој мислити да сам кукавица. Ја нисам кукавица, само жалим шешир. То могу и да докажем, јер, ако хоћеш, ја ћу врло радо баџити твој шешир.

Тако се нешто Геребу није смело рећи. То је била скоро увреда. И обреџнуо се. Рекао је:

– Када је већ о мом шеширу реч, баџићу га ја сам. То је каишар. Ако се дојиш, иди.

И покретом који је код њега значио ратоборност, скида шешир да сруши сточић препун шећерлема.

Али му неко одостраг ухвати руку. Један готово мужевно озбиљан глас заџита:

– Шта то радиш?

Гереб се осврну. Бока је стајао иза њега.

– Шта то радиш? – питао је поново.

И погледа га озбиљно, благо. Гереб прогунђа нешто, као лав када га погледа укротитељ. Покуњи се. Стави шешир на главу и слегну раменима. Бока тихо рече:

– Не дирај овог човека. Волим када је неко храбар, али ово нема никаквог смисла. Хајде.

И пружи му руку. А рука му је била сва мастиљава. Из мастионице је полако капала у џеп тамноплава течност и Бока је, ништа не слутећи, извукао руку из

* Гулиџожа. (Прим. ур.)

цепа. Али се због тога нису забринули. Бока је отро руке о зид, те је зид постао мастиљав, али Бокина рука није постала чиста. Али је ствар са мастилом тиме била окончана. Бока ухвати испод руке Гереба и пођоше дугом улицом. За њима је остао лепо мали Челе. Још су чули како је пригушеним гласом, са суморном резигнацијом утученог револуционара, говорио Италијану:

– Па, ако је одсад све две крајцаре, дајте ми онда за две крајцаре беле халве.

И извади свој фини мали зелени новчаник. А Италијан се смешио и вероватно је лупао главу: шта би било када би од сутра све стајало три крајцаре. Али то је био само сан. То је било као кад неко тврди да свака форинта* вреди стотинарку. Лупи ножем по белој халви и одсечени комадић стави у парченце хартије.

Челе га горко погледа:

– Па то је мање него пре!

Трговачки успех је сада већ начинио Италијана безобразним. Церекајући се рече:

– Сада је скупље, сада је и мање.

И окренуо се већ новом купцу који је, користећи се овим примером, држао у руци две крајцаре. И секао је белу шећерну масу малом секирицом чудним некаквим покретима, као да је какав средњовековни исполински** целат из прича што ситним човечуљцима одсеца као лешници малене главице.

– Фуј – рече Челе новом купцу – не купујте код овог. Овај је каишар.

* Мађарски новац. (Прим. ур.)

** Дивовски. (Прим. ур.)

И одједанпут стрпа у уста сву белу халву, за коју се залепило пола хартије, тако да се није могла одлепити, али не тако да се могла прогутати.

– Чекајте! – викну Боки и осталима, и потрча за њима.

На углу их је достигао и ту скренуше у Лулину улицу, према Шорокшаријевој. Ухватише се подруку сва тројица; у средини је ишао Бока и тумачио нешто тихо, озбиљно, како је он то имао обичај. Имао је четрнаест година и на лицу му је било мало трагова мужевности. Али чим би отворио уста, добио би неколико година. Глас му је био дубок, благ и озбиљан. А и оно што је рекао било је као и његов глас. Ретко је говорио глупости. У мање свађе се није мешао, чак се повлачио и онда ако би га позвали за судију. Он је већ научио да после пресуде једна странка увек оде са горчином, и ту горчину осећа према судији увек. Али када би опасност већ завладала и свађа дошла дотле да је готово било потребно посредовање професора, интервенисао је Бока – да мири. А на онога који мири не срди се ниједна страна. Једном речју, Бока је изгледао паметан дечак и упутио се да ако не постане у животу баш нешто велико, постане свакако поштен човек.

Правац њиховој кући је захтевао да из Шорокшаријевој улице скрену у Кестелекијевој. У мирној малој улици благо је грејало пролетње сунце и тихо брујала фабрика дувана, која се пружала широм читаве једне стране. У Кестелекијевој улици су се могли видети свега њих двојица. Стајали су на средини и чекали. Један је био јаки Чонакош, а други мали Немечек.

Када је Чонакош угледао три момчића који су се држали подруку, од радости стави два прста у уста и

звизну страховито као каква локомотива. Тај је звиждук, уосталом, био његов специјалитет. То није знао да понови нико у четвртом, чак је у читавој гимназији једва било неколико њих који су се разумевали у овај кочијашки звиждук. Једино је ваљда за Циндера, председника Ђачке књижевне дружине, знао да уме овако звиждати, али је Циндер звиждао само док није постао председник Ђачке књижевне дружине. Отада Циндер није више ставио прст у уста. Председнику Ђачке књижевне дружине, који сваке среде после подне седи за катедром поред професора мађарског језика, не би то приличило.

Дакле, Чонакош звизну једанпут. Дечасти стигоше до њега и застадоше у групи, на сред улице.

Чонакош се обрати малом Немечку:

– Њима још ниси рекао?

– Нисам – рече Немечек.

Остали сви углас запиташе:

– Шта?

Уместо малог плавог дечака одговори Чонакош:

– У музеју су јуче опет направили ајнштанд*!

– Ко?

– Па Пастори. Два Пастора.

На то настаде велика тишина.

Али треба знати шта је то ајнштанд. То је нарочита реч пештанске деце. Када неки јачи дечко види слабијег од себе где се игра кликера или рошчића, па хоће од њега да узме играчку, онда само каже: ајнштанд. Та ружна немачка реч значи да јаки дечко прогласи кликере за ратни плен, а ко се усуди да се успротиви, против

* Нем.: *einstand*. (Прим. ур.)

њега ће употребити силу. „Ајнштанд“ је, дакле, и објава рата. Кратак али језгровит израз за опсадно стање, за насиље, за право песнице и за разбојничку владу уједно.

Челе проговори први. Згражавајући се, фини Челе рече:

– Направили су ајнштанд?

– Јесте – рече на то мали Немечек, охрабрен, видевши да је ствар учинила такав утисак.

Сада Гереб плану:

– То се не може даље трпети! Ја већ давно говорим да треба нешто почети, али Бока увек направи кисело лице. Ако ништа не почнемо, још ће нас и истући.

Чонакош стави два прста у уста, као знак да ће сада звизнути од радости. Он је био готов да се са радошћу придружи свакој револуцији. Али му Бока задржа руке:

– Заглушићеш нас – рече му. И озбиљно запита малог плавог дечака:

– Дакле, како се десило?

– Ајнштанд?

– Да. Кад је то било?

– Јуче после подне.

– Где?

– У музеју.

– Испричај, дакле, онако како је било, али тачно онако како је било, јер морамо знати истину ако хоћемо да предуземо нешто против њих...

Мали Немечек се узрујао осетивши да је постао средиште важне ствари. То се њему ретко дешавало. Немечек ни за кога није значио ништа. Није делио ни множио, као један у математици. Нико се није бринуо за њега. Био је безначајан мршав дечко, слабашан

дечак. И ваљда га је баш то чинило погодним за жртву. Почео је причати, и дечази збише главе.

– Било је тако – казао је – после ручка смо отишли у музеј, Вајс и ја, и Рихтер, и Колнаи, и Барабаш. Прво смо у Естерхазијевој улици хтели да играмо лонгамете, али лопта није била наша него реалаца, а они нас нису пустили. Онда је Барабаш казао: „Хајдемо у музеј, па ћемо се кликерисати поред зида.“ И онда смо ми ушли у музеј и почели смо се кликерисати поред зида. Играли смо се тако да свако гурне један кликер, па чији кликер погоди један који је већ тамо, тај носи све кликере. И редом смо бацали кликере, већ је крај зида било око петнаест кликера, а међу њима и два стакленца. А онда одједном Рихтер повиче: „Свршено, долазе Пастори!“ А на углу су одиста били Пастори, руке су завукли у џепове и оборили главе, и ишли су тако полако да смо се ми сви много уплашили. Узалуд смо били нас петорица, њих двојица су тако јаки да би истукли и десеторицу. А и не смемо рачунати да нас је петорица, јер, кад је зло, онда ће и Колнаи побећи, и Барабаш ће побећи, па се онда могу рачунати само тројица. А можда ћу и ја побећи, дакле, смеју се рачунати само двојица. А ако би и сва петорица побегли, ни онда то ништа не вреди, јер су Пастори најбољи тркачи у целом музеју, и ми бисмо узалуд трчали, јер би нас стигли. Долазили су, дакле, Пастори, долазили су све ближе, и много су гледали наше кликере! Кажем Колнаију: „Слушај, овима се свиђају наши кликери!“ И још је Вајс био најпааметнији, јер он је одмах казао: „Долазе, долазе, биће велик ајнштанд од овог долажења!“ Али ја сам мислио да нас неће дирати, па ми им никада ништа нисмо учинили. Па у почетку

нас и нису дирали, само су стали и посматрали игру. Колнаи ми је шапнуо на уво: „Слушај, Немечек, да прекинемо.“ Рекао сам му: „Како не, и то баш сада кад си ти бацио, па ниси погодио! Сад је на мене ред. Ако однесем, прекинућемо.“ Онда је Рихтер бацио, али му је од страха дрхтала рука, и једним оком је гледао Пасторе, па је онда природно што није погодио. Али се Пастори нису ни помакли, само су стајали с рукама у џеповима. Онда сам ја бацио и погодио сам. Однео сам све кликере. И баш да их покупим, било их је ваљда тридесет, али пред мене скочи један Пастор, онај мањи, и викну: „Ајнштанд!“ Ја погледам унатраг, а Колнаи и Барабаш су већ трчали. Вајс је стајао уза зид и био блед, а Рихтер размишљао да ли да бежи или не. Ја сам покушао најпре поштено. Рекао сам: „Молим, ви немате право на то.“ Али старији Пастор је већ купио кликере и трпао их у џеп. А млађи ме ухватио за капут на прсима и викнуо: „Зар ниси чуо да је ајнштанд?“ Онда, дабоме, ни ја нисам рекао ништа. Вајс је почео да њаче поред зида. А Колнаи и Барабаш су извиривали иза угла да виде шта се дешава. А Пастори су покупили све кликере, и нису рекли ниједну реч, само одоше даље. То је било све.

– Нечувено! – рече Гереб револтирано.

– Па то је право разбојништво!

То је рекао Челе. Чонакош звизну, што је значило да ваздух мирише на барут. Бока је мирно стајао и размишљао. Сви су гледали њега. Свак је био радознао што ће Бока рећи на то због чега се сви туже већ месецима, а што Бока досад није узимао озбиљно.

Али овај случај, очигледна неправда овога случаја, узбудила је и Боку. Тихо је рекао:

– Сада хајдемо најпре да ручамо. После подне ћемо се састати на градилишту. Тамо ћемо разговарати о свему. Сада већ и ја кажем да је то нечувено.

Свакоме се свидела ова изјава. Бока је био врло симпатичан у овом тренутку. Са љубављу су га погледали дечаци, са осмехом су гледали његову мудру малу главу, блиставе црне очи у којима је био некакав ратоборни огањ. Пољубили би Боку што се најзад и он узбудио.

Пошли су кућама. Негде је дружао весео звук звона, сунце је пекло и све је било лепо, и све је било пуно радости. Дечаци су стајали пред великим догађајем. У сваком букну жеља да предузме нешто, и свак се узрујано питао: Шта ли ће сада бити? Јер када и Бока каже да ће нешто бити, онда ће одиста бити нешто!

Ишли су тако, ишли. Чонакош је заостао са Немечком. Када се Бока осврнуо, видео их је обојицу где стоје крај подрумског прозора фабрике дувана, на који је у дебелим жутим слојевима попадао фини дувански прах.

– Бурмут!* – климну радосно Чонакош, поново звизну једанпут и напуни нос жутим прахом.

Немечек, мали мајмун, од срца се смејао. Својим танким прстићима и он је захватио мало дуванског праха. И кијајући продужише тако њих двојица Кестелекијевом улицом, осећајући блажену радост због овог проналаска. Чонакош је кијао страховито, мумлајући као какав топ. А мали плави дечко ситно, као морско прасе када га задиркују. И кијали су, смејали се, трчали, и у овом тренутку је то било толико блаженство да су заборавили и ону велику неправду за коју је и Бока, мирни и озбиљни Бока, рекао да је нечувена.

* Фини ароматични прах направљен од дуванског лишћа који се шмрче и изазива кијање. (Прим. ур.)

II

Градилиште... О, ви лепи здрави алфелдски* ђаци, који треба само да коракнете па да се нађете на бескрајној равници, под чудним, великим, плавим сводом који се зове небо, ви чије су очи свикле на велике даљине, на далека гледања, ви који не живите стешњени између великих кућа, ви и не знате шта значи за пештанску децу један празан плац! То је равница, поље пештанске деце. Он значи за њих бескрајност и слободу. Једно парченце земље коју с једне стране граничи нахерена тараба, а са осталих се пружају према небу високи зидови кућа. Сада већ и на градилишту Павлове улице суморно стоји велика четвороспратна кућа, пуна кирајџија**, од којих ниједан не зна да је ово парченце земље значило читаву младост неколицини сиротих пештанских ђачића.

Само градилиште је било празно, као што и треба плац да буде празан. Тараба је ишла дуж целе Павлове

* Равничарски. (Прим. ур.)

** Станара. (Прим. ур.)

улице. Здесна и слева су биле две велике куће, а позади... да, позади је било оно што је градилиште чинило занимљивим, дивним. Ту је, наиме, био други велики плац. Тај плац је изнајмила нека велика фирма за сечење дрва, и цео плац је био препун цепаница. У правилним коцкама сложене, стајале су ове цепанице, а између огромних коцака биле су мале улице. Прави лавиринти. Педесет-шездесет малих уских улица секле су једна другу између немих, тамних наслага дрва, и није било лако снаћи се у овом лавиринту. А ко би се ипак некако провукао кроз њега, избио би на мали празан простор на коме је стајала кућица. У тој кућици је била машина што је секла дрва. Била је то чудна, тајанствена, страшна нека кућица. Лети би је дивља лоза с краја на крај обавила и међу зеленим лишћем је пљуцкао витки мали црни оџак, који је са тачношћу сата, у правилним размацама, избацивао чисту белу пару. Када би издалека гледао то, човек би рекао да се негде међу наслагама дрва мучи једна локомотива која никако не може да крене.

Око кућице су стајала многа велика, гломазна кола пуна дрва. С времена на време кола би стала под стреху кућице и отуда би се чуло цврчање и пиштање. Под стрехом је био мали прозор, а из прозора се промаљао дрвени валов. Када би кола стала под прозорчић, кроз валов би почела падати ситна дрва и готово су цурила у велика кола, тако су брзо излазила. А када су кола била већ пуна, кочијаш би викнуо једанпут. Тада би мали оџак престао да кашље, одједном би у кућици настала тишина, кочијаш би викнуо на коње, а коњи би пошли са пуним колима. Онда би под стреху стала

друга кола, гладна, празна, и поново би почела кашља-ти пара у црном гвозденом оџаку, и поново би капала ситна дрва. И то је тако било годинама. Место оних дрва која је машина у малој кући иситнила, велика кола су доносила друга. Тако никада није нестајало дрва са великог дворишта и никада није престајала шкрипа парне тестере. Пред малом кућом је било неколико закржљалих дудова, а крај једнога од њих слупана дрвена колиба. У њој је становао Словак који је ноћу чувао дрва да их не покраду или не запале.

Па зар за провод треба место дивније од овога? Нама варошкој деци одиста није требало. Лепше место од овога, индијанскије од овога, нисмо могли ни замислити. Плац код Павлове улице је био дивно раван, тако да је могао заменити америчке прерије. Стражњи део, онај где су била дрва, могао је бити све друго: то је био град, шума, стеновит брдски крај, једном речју, свакад оно за шта су га тога дана прогласили. И немојте мислити да се ово слагалиште дрва није могло бранити! На цепаницама, на појединим местима, били су сазидани градови и утврђења. Бока је одређивао коју тачку када треба учврстити. А утврђења су зидали Чонакош и Немечек. На четири-пет тачака су се дизала утврђења, и свако је утврђење имало свога капетана. Капетан, поручник, потпоручник. То је била војска. Редова, нажалост, није било, сем једног јединог. На читавом градилишту капетани, поручници и потпоручници заповедали су једном једином редову, вежбали су једног јединог редова, једног јединог редова осуђивали на затвор због преступа.

Ваљда не треба ни рећи да је тај једини редов био Немечек, мали плави Немечек. Капетани, поручници

и потпоручници поздрављали су се лежерно и весело, па и сто пута да се сретну једног поподнева. Тек онако, у хитњи, дизали би руке капама и рекли један другом:

– Здраво!

Само је сироти Немечек стално морао застајати у мирном ставу и поздрављати немо, укочено. И ко год је пролазио поред њега, продерао би се:

– Како то стојиш?

– Састави пете!

– Напоље прса, увуци трбух!

– Мирно!

А Немечек се блажено покораво свакоме. Има де-чака којима чини радост – лепо се покоравати. Али је ипак највише оних који воле да заповедају. Такви су људи. И зато је било сасвим природно што су на градилишту сви били официри, а само баш Немечек – редов.

После подне у три сата још никога није било на градилишту. Пред колибом, на земљи, био је прострт коњски покровац и на њему је стално спавао Словак. Он је увек спавао дању, јер је ноћу лутао међу цепаницама, или је седео горе у којем утврђењу и бленуо у месечину.

Неколико минута после два и по зашкрипаше мала врата из Павлове улице и уђе Немечек. Извадио је из цепа велико парче хлеба, разгледао околу и када је видео да нема још никога, полако почео жвакати. Али је прво брижљиво затворио врата, јер један од најважнијих закона на градилишту био је да онај ко уђе мора за собом затворити врата. Ко би то пропустио, био би кажњаван затвором. Уопште, војна дисциплина је била врло строга.

Немечек је сео на камен, јео хлеб и чекао остале. Све је обећавало да ће данас овде бити интересантних

ствари. У самом ваздуху је било нешто што је говорило да ће се данас десити крупне ствари и, зашто порицати, Немечек је у овом тренутку био веома поносит што је и он члан градилишта, чувеног удружења дечака из Павлове улице. Јео је једно време хлеб, а онда се, из досаде, упути у шетњу између наслаганих дрва. Лутао је малим улицама и одједном се срео са великим црним псетом чуваревим.

– Хекторе! – викну му пријатељски, али Хектор није показивао ни најмање воље да на поздрав отпоздрави. Само мрдну репом, што код паса има исто значење као када ми у журби тек додирнемо шешир. Па одјури одмах даље, бесно лајући. Плави Немечек је потрчао за њим. Хектор је одједном застао и почео лајати још јаче. Баш на том месту дечаџи су сазидали утврђење. Горе, на врху, био је одбрамбени зид начињен од дрвених стабала, а на једном танком штапу мали црвено-зелени барјак. Псето је скакало око утврђења и без престанка лајало.

– Шта то може бити? – питао је мали плави дечко Хектора, јер је мали плави дечко био у великом пријатељству са црним псетом. Можда стога што је осим њега Хектор био једини редов у читавој војсци.

Погледао је на утврђење. Није видео никога, али је осећао да се тамо горе неко креће. Упути се, дакле, онамо. Био је на пола пута када је чисто и јасно чуо како неко горе намешта и слаже цепанице. Зауца му срце и већ му је дошло да се врати. Али када је погледао доле и видео тамо Хектора, опет се охрабрио.

– Не бој се, Немечек – рекао је сам себи и опрезно се пењао даље. На сваком кораку се храбрио. Стално је говорио:

– Не дој се, Немечек. Не дој се, Немечек.

И стигао је на врх. Тамо је рекао још једанпут једно последње „не дој се, Немечек“, и баш је хтео да пређе преко нискога зида утврђења, али му од страха остаде у ваздуху нога којом је хтео да закоракне.

– Христe боже! – викну.

И наврат-нанос спусти се на земљу. Кад је стигао доле, срце му је гласно куцало. Погледао је на утврђење. Поред заставе, дигавши десну ногу на зид утврђења, стајао је горе Фери Ач, страшни Фери Ач, непријатељ свих њих, вођ црвених кошуља. Његова широка црвена кошуља лепршала је на ветру, а он се подругљиво смешкао. Мирно је рекао малом дечаку:

– Не дој се, Немечек.

Али се Немечек тада већ дојао, штавише већ је бежао. Црно псето је појурило за њим, и тако су заједно нестали међу дрвима. На крилима ветра летео је за њим подругљиви узвик Ферија Ача:

– Не дој се, Немечек!

А када је после, са градилишта, поново погледао онамо, није видео више црвену кошуљу Ферија Ача. Али ни заставе више није било на утврђењу. Понео је мали црвено-зелени барјак, који је сашила сестра Челеова. И нестао је. Ваљда је изашао на Маријину улицу, али није искључено ни да се сакрио негде заједно са својим пријатељима Пасторима.

А на помисао да су и Пастори овде, Немечека прође језа. Он је већ знао шта значи то – срести се са Пасторима. Али је Ферија Ача сада видео први пут изблиза. Страшно се уплашио од њега, али, искрено да призна, дечак му се свидео. Био је то леп, плећат, смећ дечак, и сјајно му је пристајала широка црвена

кошуља. То је давало некакву ратоборност његовој појави. Било је нечег „гарибалдијевског“ у оној црвеној кошуљи.

На вратима тарабе, у правилним размацама, лупнули су четири пута. Немечек одахну. Четири ударца био је знак дечака из Павлове улице. Одјурџи до закључаних врата и отвори их. Долазио је Бока са Челеом и Гередом. Немечек је једва чекао да им саопшти страшну новост, али није заборављао да је редов и како треба да се понаша пред поручницима и капетанима. Стао је, дакле, мирно и укочено салутирао.

– Здраво! – рекоше дошљаци. – Шта је ново? – Немечек је гутао ваздух и хтео је да каже све одједанпут.

– Грозно! – узвикну.

– Шта?

– Страховито! Нећете веровати!

– Али шта?

– Фери Ач је био овде!

Сада је ред био на она друга три момка. Одједном се уозбиљише.

– Није истина! – рече Геред.

Немечек стави шаку на прса:

– Богами!

– Не куни се – рече му Бока и, да би својим речима дао већу важност, викну на њега:

– Мирно!

Немечек састави пете. Бока му приђе.

– Потанко кажи шта си видео.

– Кад сам зашао међу улице – рече – псето је лајало. Пошао сам за њим и чуо неку шкрипу у средњој цитадели. Попео сам се горе, а тамо је стајао Фери Ач у црвеној кошуљи.

– Стајао је горе? На цитадели?

– Да! – рекао је мали плави дечак и замало се поново није заклео. Већ је ставио руку на прса, али се тргао на строги Бокин поглед. И додао је:

– И заставу је однео.

Челе писну:

– Заставу?

– Да.

Одјурише онамо сва четворица. Немечек је, скромно, трчао последњи, прво стога што је био редов, а онда и стога што се не може знати не скрива ли се можда негде међу улицама Фери Ач. Пред утврђењем су застали. Одиста, заставе није било тамо. Чак ни дршка није остала. Сви су били веома узбуђени, само Бока је сачувао хладнокрвност.

– Реци сестри – обрати се Челеу – да нам за сутра направи нову заставу.

– Да – рече Челе – али нема више зеленог платна. Црвеног још има, али зеленог више нема.

Бока је мирно наређивао:

– Белог има?

– Има.

– Е онда нека начини једну бело-црвену заставу. Од сада ће нам боја бити бело-црвена.

У томе се споразумеше. Герев викну на Немечека.

– Редове!

– Овде!

– За сутра исправите у Законима да одсад наша боја није црвено-зелена, него црвено-бела.

– Разумем, господине поручниче!

И Герев милостиво добаци укоченом малом плавом дечаку: